

Aleksander Lorenčič

Strukturni premiki na področju slovenskega podjetništva v obdobju »prve recesije«

LORENČIČ Aleksander, univ. dipl. zgodovinar, mladi raziskovalec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, aleksander.lorencic@inz.si

338.124.2

STRUKTURNI PREMIKI NA PODROČJU
SLOVENSKEGA PODJETNIŠTVA V OBDOBJU
»PRVE RECESIJE«

Po prvem četrtletju leta 2009 je Slovenija uradno zapadla v recesijo, ki je posledica globalne finančne in gospodarske krize. Recesija je nastopila prvič, odkar je naša država leta 1993 prešla v transformacijsko okrevanje in tako smo znova priča padcu gospodarske aktivnosti, propadanju podjetij in visoki brezposelnosti. V razpravi avtor osvetli dogajanje v slovenskem podjetništvu v času »prve« recesije, ki pa ni bila posledica istega vzroka kot današnja, temveč je bila posledica prehoda iz socialističnega v tržno ter iz regionalnega v nacionalno gospodarstvo.

Ključne besede: tranzicija, podjetništvo, strukturne spremembe, recesija, kriza

LORENČIČ Aleksander, BA History, Young Researcher, Institute of Contemporary History, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana

338.124.2

STRUCTURAL CHANGES IN SLOVENE
ENTREPRENEURSHIP DURING THE "FIRST"
RECESSION

After the first quarter of 2009 Slovenia officially entered the recession that was the result of the global financial and economic crisis. This was the first recession since our country started transformation recovery in 1993. It resulted in lower levels of economic activity, collapse of companies and a high unemployment rate. In his article, the author sheds light on developments in Slovene entrepreneurship during the "first" recession, which, however, did not have the same causes as today's but was the result of the change from a socialist to a market economy and from a regional to a national economy.

Key words: transition, entrepreneurship, structural changes, recession, crisis

Odločitev za samostojno Slovenijo – prevzem odgovornosti za lastni gospodarski razvoj

Odločitev za samostojno in neodvisno državo je na ekonomskem področju omogočila, da je Slovenija prevzela v svoje roke ekonomsko politiko in s tem odgovornost za lastni gospodarski razvoj. Ekonomska dogajanja so tekla po značilnem transformacijskem vzorcu – najprej prevladujoče negativne posledice uvajanja tržnih reform, kasneje pozitivni učinki makroekonomske stabilizacije, prestrukturiranja in reform na mikroekonomski ravni.¹ Za »dvojno« trznicijo oziroma prehod iz socialističnega v tržno ter iz regionalnega v nacionalno gospodarstvo so bili značilni prehod iz industrijskega v storitveno gospodarstvo, propadanje velikih in nastajanje manjših podjetij ter recesija. Recesija je pojem, ki označuje nazadovanje oziroma upadanje gospodarske aktivnosti. Gospodarstvo je uradno v recesiji, ko pride do znižanja bruto domačega proizvoda (BDP-ja) ali negativne gospodarske rasti v dveh zaporednih četrletjih leta. Realna letna stopnja BDP-ja je bila v Sloveniji negativna vse do leta 1993, ko je bila prvič zabeležena pozitivna rast v višini 2,8 odstotka. Najhuje je bilo leta 1991, ko je realna letna stopnja BDP-ja padla kar za 8,9 odstotka.² Slovenijo je izguba trgov zelo prizadela. Zadnji in najmočnejši udarec je slovenskemu gospodarstvu zadalo oženje nekdanjega jugoslovanskega notranjega trga. Ta udarec je bil tretji v vrsti izgub – prva dva sta bila povezana z razpadom SEV (Svet za evropsko vzajemnost) in zalivsko vojno.³

Začetek vključevanja privatnega kapitala v podjetniški sektor s sprejetjem Zakona o podjetjih leta 1988

Podjetništvo je igralo izjemno pomembno vlogo v času prehoda v tržno gospodarstvo in je

»eno največjih in najpomembnejših družbeno-razvojnih ekonomskih faktorjev sodobnega časa.«⁴ Podjetja so v času Jugoslavije bila v tako imenovani »družbeni lasti« in so pripadala celotni družbi. Delavski sveti so igrali vlogo lastnika in skupaj z vodstvom podjetja predstavljali glavne upravljavce podjetij v družbeni lasti. Slovenska podjetja so torej delovala v nekakšnem tržnem sistemu, ki se je zelo razlikoval od centralnega planiranja v drugih komunističnih državah. Prav ti pogoji pa so spodbujali razvoj menedžerskih sposobnosti.⁵ Veliko večino sprememb v gospodarskem sistemu Slovenije lahko povežemo z odpravo družbene lastnine gospodarskih podjetij. Način oblikovanja družbene lastnine in njene izpeljave ni toliko vplival na oblikovanje gospodarskih podjetij, temveč je odločilno vplival na razvoj bank, drugih finančnih ustanov in trgov kapitala. Preko vpliva na inštitucije in trge pa je vplival tudi na varčevanje in oblikovanje kapitala.⁶ Slovensko gospodarstvo je imelo drugačno izhodišče kot gospodarstva drugih držav. Razlike so bile predvsem v večjem deležu podjetij, ustanovljenih pred letom 1990, večjem deležu malih podjetij, močnem zasebnem sektorju, ki je obstajal že pred privatizacijo, in v manj pomembni vlogi velikih podjetij z več kot 5000 zaposlenimi in z večjimi problemi pri prestrukturiranju.⁷ Gospodarska kriza in uvajanje elementov tržnega gospodarstva sta najbolj prizadela velika podjetja, ki so močno zmanjšala število zaposlenih, zmanjšal se je tudi delež njihovega prihodka in izvoza, ustvarila pa so skupaj manj akumulacije kot majhna podjetja. Iz pregleda po dejavnostih je razvidno, da je bila polovica velikih podjetij v začetku devetdesetih v industriji, petina pa v trgovini. Med njimi so bila podjetja z visokimi izgubami, predvsem v elektrogospodarstvu, premogovništvu, črni metalurgiji, pa tudi v izvozno usmerjenih panogah – v elektroindustriji, strojni, papirni, kovinskopredelovalni, lesni, tekstilni in proizvodnji prometnih sredstev,

¹ Aleksander Lorenčič: *Prva leta gospodarske tranzicije v Sloveniji*. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik XLVIII, št. 2, str. 153.

² Urad za makroekonomske analize in razvoj (dalje: UMAR), *Delovni zvezek*, letnik VIII, št. 3, Ljubljana 1999, str. 5; Statistični urad Republike Slovenije.

³ Neven Borak: *Spočetje ekonomske samostojnosti*, Znanstveno in publicistično središče, 1. natis, Zbirka Forum, Ljubljana 1992, str. 203. Dalje: Borak: *Spočetje ekonomske samostojnosti*.

⁴ Bogomir Kovač: *Uvod v podjetništvo: analiza poslovnega načrta*, Univerza, Ljubljana 1990, str. 1–7.

⁵ Agencija Republike Slovenije za prestrukturiranje in privatizacijo. *Poročilo o lastninskem preoblikovanju podjetij*, Ljubljana 1997, str. 3. Dalje: Agencija.

⁶ Ribnikar, Ivan: *Pot od družbene lastnine k lastnini gospodarskih podjetij*. V: *Journal for Institutional Innovation Development and Transition*, Urad za makroekonomske analize in razvoj, št. 1, 1997.

⁷ Agencija, str. 7.

ki so ugotovile skupno polovico celotne izgube.⁸ Tam, kjer je gospodarstvo slonelo na velikih industrijskih giganti, so imeli velike težave. Temu smo bili priča v Mariboru. Mariborska industrija je slonela na gigantskih podjetjih, ki so pa v času tranzicije v večji meri propadla, kar je sprožilo plaz negativnih učinkov – padec proizvodnje, veliko brezposelnost in s tem seveda veliko socialno ogroženost.⁹

V Sloveniji so se vrata podjetništvu odprla leta 1988, ko je bilo zakonsko omogočeno ustanavljanje zasebnih podjetij in ko se je začela privatizacija obstoječih podjetij.¹⁰ Leta 1988 sprejeti Zakon o podjetjih¹¹ je med drugim omogočil začetek vključevanja privatnega kapitala v podjetniški sektor. Zakon je dovoljeval tudi udeležbo tujega kapitala v družbenih podjetjih ter odpravil družbeno lastnino kot edino obliko lastnine. Poleg družbenih je predvidel tudi zasebna, pogodbeno in mešana podjetja v obliki delniških družb, družb z omejeno odgovornostjo, komanditnih družb in družb z neomejeno solidarno odgovornostjo članov. Zakon o podjetjih je povzročil različno sestavo podjetij. Najštevilčnejša so bila podjetja, katerih lastnik je bila še vedno »družba«, glavni organ pa je ostal delavski svet. Drugo obliko podjetja so predstavljala podjetja z značilnostmi plansko-tržnega sistema z napako. To so bila podjetja, v katerih so odpravili prepoved, da bi nekdo imel trajno udeležbo v premoženju. Tretja oblika pa so bila novoustanovljena podjetja, ki so imela značilnosti kapitalističnega podjetja. Uprave posameznih podjetij so si prizadevale prilagoditi se novim razmeram. V Iskri, največjem slovenskem SOZD-u, so konec leta 1989 ugotovili, da bo treba za izboljšanje razmer in preživetje izpeljati decentralizacijo ter potegniti črto med korporacijsko in podjetniško strategijo. V podjetjih so se začeli zavedati, da je potrebno začeti gospodariti in misliti

podjetniško in tržno.¹² Spremembe je prinesel tudi avgusta 1990 sprejeti Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o podjetjih. Ta je med drugim določal tudi ukinitve delavskih svetov. Pristojnosti, ki jih je imel delavski svet, so se tako prenesle na skupščino podjetja, upravni odbor in na direktorja. Spremenjeni zakon iz leta 1990 je odpravil tudi ločitev med pravico do lastnine in pravico do upravljanja lastnine. Po novem je pravica do upravljanja izvirala zgolj iz lastninske pravice.¹³ Leta 1988 je bil sprejet tudi Obrtni zakon,¹⁴ ki je odpravil omejitve zaposlovanja v obrtniškem sektorju. S kasnejšo liberalizacijo mednarodne trgovine in ureditvijo deviznega trga je bila omogočena hitra rast privatnega sektorja, predvsem v trgovini.¹⁵ Pomembno je na razvoj in dogajanje vplival še Zakon o prometu in razpolaganju z družbenim kapitalom¹⁶ oziroma tako imenovani Markovičev zakon. S to zakonodajo sta bila sprožena dva procesa, ki sta začela spreminjati strukturo gospodarstva iz tipične socialistične strukture v strukturo, značilno za tržna gospodarstva. Šlo je za polnjenje vrzeli v tistem delu strukture gospodarstva, ki jo v tržnih gospodarstvih zavzemajo majhna in srednja podjetja. Prvi proces je bil množično nastajanje majhnih podjetij, drugi proces pa drobljenje velikih podjetij; ogromno velikih državnih podjetij je namreč po letu 1990 razpadlo. Oba ta procesa sta v naslednjih desetih letih povzročila obsežen premik zaposlenih iz velikih podjetij v mikro in majhna podjetja. To pomeni, da je veliko število ljudi našlo poslovne priložnosti izven obstoječih podjetij, kjer so bili zaposleni. Nastalo je veliko število novih podjetnikov, kar je povzročilo veliko spremembo v pogledu ljudi na možne poti njihove delovne kariere. Psihološko je postalo povsem sprejemljivo kroženje ljudi iz ene organizacije v drugo in iz ene ekonomske aktivnosti v drugo. Nekdo, ki je začel kot direktor v starem podjetju, je ustanovil svoje podjetje, nato je šel v državno službo, se nato pridružil mednarodni svetovalni skupini, nato spet ustanovil podjetje in

⁸ UMAR, Delovni zvezek, letnik 1, št. 2, Ljubljana 1992, str. 26.

⁹ Lučka Lorber: Strukturne spremembe mariborskega gospodarstva po letu 1991. V: Revija za geografijo, let. 1, št. 1, 2006, str. 63–78.

¹⁰ Aleš Vahčič: Stanje podjetništva v Sloveniji. V: Neven Borak (ur.): Slovensko podjetje v devetdesetih, Zveza ekonomistov Slovenije, Ljubljana 2000, str. 49–59. Dalje: Vahčič: Stanje podjetništva.

¹¹ Uradni list SFRJ, št. 77, 31. 12. 1988.

¹² Jurij Fikfak, Jože Prinčič, Jeffrey David Turk: Biti direktor v času socializma: med idejami in praksami, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2008, str. 43–44.

¹³ Uradni list SFRJ, št. 46, 10. 8. 1990.

¹⁴ Uradni list SRS, št. 35, 14. 10. 1988.

¹⁵ Luka Žakelj: Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji. V: UMAR, Delovni zvezek, št. 6, 2004, str. 7–12. Dalje: Žakelj: Razvoj malih in srednje velikih podjetij.

¹⁶ Uradni list SFRJ, št. 84, 22. 12. 1989.

podobno. Postalo je tudi povsem sprejemljivo biti začasno nezaposlen. Fleksibilnost zaposlovanja se je močno povečala in če je šlo za dobre poslovne priložnosti, so bili ljudje pripravljeni delati tudi na drugem koncu Slovenije, pa tudi drugod po svetu. Vse več ljudi je bilo zaposlenih v majhnih in srednjih podjetjih, vse več je bilo samostojnih podjetnikov. Rast dodane vrednosti je izvirala skoraj izključno iz sektorja majhnih in srednjih podjetij, ki so iz majhnih preraščala v srednja in velika.¹⁷ Kot zanimivost naj navedemo podatek, da je v letu 1990 bila zabeležena zelo visoka stopnja rasti števila podjetij, in sicer kar 1048-odstotna.¹⁸ Število gospodarskih subjektov v obdobju 1990–1994 pa se je povečalo za dobrih 64 odstotkov, in sicer od 67.598 v letu 1990 na kar 111.167 v letu 1994.¹⁹ Na razvoj malega podjetništva pa je vplival tudi Zakon o razvoju malega gospodarstva,²⁰ ki je bil sprejet leta 1991. Ta je zagotavljal pomoč pri ustanavljanju podjetij, poenostavljene upravne postopke in določena sredstva financiranja ter dal podlago za nastanek sklada za razvoj malega gospodarstva in pospeševalnega centra za malo gospodarstvo.²¹ Vsi ti zakoni so vplivali in bili podlaga za dejanski razvoj podjetništva. Povprečna letna stopnja rasti števila podjetij v obdobju 1991–1993 je bila kar 47 odstotna.²² Slovenska vlada je že na začetku devetdesetih let ocenila, da bo potrebno za pospešitve razvoja malega in srednje velikega podjetništva uvesti posebne oblike finančne podpore in je z Zakonom o razvoju malega gospodarstva omogočila ustanovitev Javnega sklada za razvoj malega gospodarstva, ki je malemu in srednje velikemu podjetništvu ponudil spodbude v obliki posojil, neposrednih investicij v podjetniško infrastrukturo, subvencije obrestnih mer za bančna posojila in garancije. Na lokalni ravni so bili oblikovani številni skladi in oblike financiranja iz občinskih proračunov, vendar so

¹⁷ Vahčič: *Stanje podjetništva v Sloveniji*, str. 49–59.

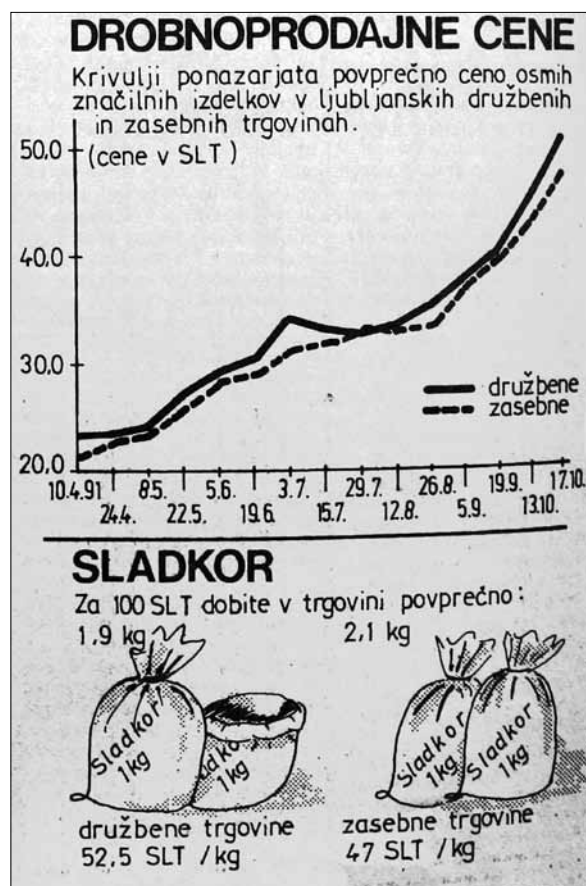
¹⁸ *The European Observatory for SMEs. First Annual Report. European Network for SME Research, Zoetermeer: EIM Small Business Research and Consultancy, 1993, str. 15.*

¹⁹ Žakelj: *Razvoj malih in srednje velikih podjetij*, str. 31–33.

²⁰ Uradni list RS, št. 18, 11. 10. 1991.

²¹ Viljem Pšeničny, Marina Letonja, Jordan Berginc, Igor Pavlin, Jaka Vadnjak, Jan Žižek: *Podjetništvo: Podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjem. Visoka strokovna šola za podjetništvo, Gea College, Portorož 2000, str. 40. Dalje: Pšeničny et al.*

²² *The European Observatory for SMEs. First Annual Report. European Network for SME Research, Zoetermeer: EIM Small Business Research and Consultancy, 1993, str. 15.*

Razmerje v drobno-prodajnih cenah v ljubljanskih družbenih in zasebnih trgovinah jeseni 1991 (Delo, 18. 10. 1991)

bila sredstva za mikrokredite in subvencioniranje obrestnih mer iz tega naslova skromna. Leta 1992 je bil ustanovljen tudi Pospeševalni center za malo gospodarstvo.²³ Zakonodaja ob koncu osemdesetih in v začetku devetdesetih je omogočala hitro rast števila novih podjetij, saj od ustanoviteljev ni zahtevala večjega ustanovnega kapitala. To je imelo slabe posledice za ekonomsko varnost investorjev in poslovnih partnerjev. Kasneje sta odločilno na potek oziroma razvoj podjetništva vplivala še Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij²⁴ ter Zakon o gospodarskih družbah.²⁵ Zakon o gospodarskih družbah je bil sprejet leta 1993 in je bil kasneje še večkrat noveliran v obliki sprememb in dopolnitev. Pomembno je omeniti še nov Obrtni zakon²⁶ iz leta 1994. S tema zakonoma se je spremenilo vedenje podjetnikov pri izbiri pravne oblike njihovega po-

²³ Žakelj: *Razvoj malih in srednje velikih podjetij*, str. 31–32.

²⁴ Uradni list RS, št. 55, 12. 11. 1992.

²⁵ Uradni list RS, št. 30, 10. 6. 1993.

²⁶ Uradni list RS, št. 50, 12. 9. 1994.

slovanja. Zakon o gospodarskih družbah je vpeljal enotno zakonsko ureditev za vse gospodarske subjekte in s tem odpravil ločevanje na podjetniški in obrtniški sektor ter med drugim predpisoval tudi višji ustanovni kapital za ustanovitev družbe z odgovornostjo. Drugi predpisi pa so poleg tega postavili zelo visoke knjigovodske in računovodske zahteve. Dinamika ustanavljanja podjetij se je sicer po letu 1993 upočasnila, kar je bila posledica izčrpanega dela podjetniškega potenciala in večje konkurence na omejenem trgu, kjer je bilo vse težje najti prave poslovne priložnosti in posledica zahtev države po večjem ustanovnem kapitalu za ustanavljanje kapitalskih družb.²⁷

Velike izgube podjetij in možnost »divje privatizacije« kot posledica dolgotrajnega sprejemanja ustrezne zakonodaje

Zaradi počasnosti pri sprejemanju ustreznega zakona na področju lastninskega preoblikovanja podjetij, ki je bil sprejet šele konec leta 1992, je bila velika možnost zlorab. Spomnimo, da je v takratni koaliciji Demos prišlo do spopada dveh različnih gospodarsko-političnih konceptov, ki sta jih na zunaj poosebljala dr. Jože Mencinger ter ameriški ekonomist dr. Jeffry Sachs. V sporu teh dveh različnih konceptov je prva stran dajala prednost postopnemu preoblikovanju gospodarske ureditve, druga stran pa je predlagala hiter skok v kapitalizem. Na koncu je pri privatizaciji po številnih kompromisih in dopolnilih zakona prevladal neke vrste vmesni model med Mencingerjevim in Sachsovim.²⁸ Zaradi zapletov in dolgotrajnega sprejemanja privatizacijske zakonodaje sta bili decembra 1990 ustanovljeni dve državni ustanovi, da bi nadzorovali in urejali izvajanje privatizacije in prestrukturiranja v Sloveniji in pomagali pri njej. Agencija Republike Slovenije za prestrukturiranje in privatizacijo je spremljala in nadzirala proces, pripravljala navodila in potrjevala privatizacijske programe. Sklad Republike Slovenije za razvoj je prestrukturiral podjetja. Postal je tudi lastnik podjetij, lahko se je pogajal in podpisoval prodajne pogodbe. Preden je bila sprejeta privatizacijska zakonodaja, je Sklad

za razvoj tudi prejemal izkupiček od prodaj in ga vlagal naprej. Privatizacije, ki so bile izvedene pred sprejemom ZLPP, so se izvajale po jugoslovanskih zakonih. Ti zakoni so dajali delavskim svetom in upravi podjetij možnost, da se privatizirajo ali pa ne. V tem okviru aktiven pristop k privatizaciji ni bil mogoč in nobena državna ustanova ni mogla zahtevati, da se določeno podjetje privatizira.²⁹ V letu 1991 so izgube podjetij znašale 31 milijard tolarjev oziroma skoraj 9 odstotkov bruto domačega proizvoda. Od tega je kar 24 milijard odpadlo na prvih sto podjetij.³⁰ Odgovor na aktualne probleme je bil zasnovan sredi leta 1992, ko je prva vlada dr. Janeza Drnovška sprejela dokument »Zasnova ekonomske politike«, v katerem je napovedala aktivnejši odnos do nastalih razmer. Dokument je predvidel tudi pripravo načrta posegov v podjetja, ki so iz različnih naslovov prejemala proračunski denar, pripravo načrta reprogramiranja in zmanjševanja dolgov podjetij (tudi tistih, nastalih v letih 1990–1991 z neplačevanjem prispevkov in davkov) in načrta prenašanja določenih obveznosti na državo oziroma državni dolg. Glede na državne ustanove, ki so bile vključene v preoblikovanje, lahko dejansko razlikujemo med štirimi skupinami podjetij. V prvi skupini so bila podjetja, ki postala državna last in jih je država preko ministrstev neposredno prestrukturirala. To so bila podjetja gospodarske infrastrukture, železarne in del naftnega gospodarstva. V drugi skupini so bila podjetja, največ jih je bilo iz industrije, ki so postala last Sklada Republike Slovenije za razvoj. V tretji skupini so bila podjetja, katerih dolgove bankam je prevzela Agencija Republike Slovenije za sanacijo bank in hranilnic. Četrto skupino pa so sestavljala podjetja, ki so preoblikovanje praviloma izvajala samostojno, vendar ob državni podpori in ponekod tudi ob aktivni vlogi bank upnic.³¹ Kot že omenjeno, je ZLLP bil sprejet šele novembra 1992 in o njegovi ustreznosti je bilo veliko govora še tudi po njegovem sprejetju. Direktorica Agencije Republike Slovenije za privatizacijo in prestrukturiranje Mira Puc je v intervjuju

²⁷ Pšeničny et al.: *Podjetništvo*, str. 40–43.

²⁸ Aleksander Lorenčič: *Prva leta gospodarske tranzicije v Sloveniji*. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik XLVIII, št. 2, str. 159.

²⁹ Rado Bohinc: *Ureditev privatizacije po veljavni slovenski zakonodaji*. V: *Privatizacija na Slovenskem*, Zbornik, Slovenski inštitut za management Ljubljana d.d., DZS, d.d., Ljubljana 1993, str. 7.

³⁰ Borak: *Spočetje ekonomske samostojnosti*, str. 207.

³¹ Jože Prinčič in Neven Borak: *Iz reforme v reformo*. Slovensko gospodarstvo 1970–1991, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2006, str. 618–619. Dalje: Prinčič, Borak: *Iz reforme v reformo*.

septembra 1993 največji problem, ki je zaviral potek privatizacije videla v tem, da so se stalno pojavljale želje, »da bi zakon spet popravljali, kar pa je zaviralno vplivalo na izvajanje privatizacije«.³²

V času od leta 1990 do sprejema ZLPP konec leta 1992 so se torej mnoga podjetja statusno preoblikovala, dokapitalizirala ali reorganizirala na podlagi takratne jugoslovanske zakonodaje. Ker v tem času država še ni imela docela vzpostavljenega instituta nadzora nad statusnimi in premoženjsko-kapitalskimi spremembami podjetij, ki so imela družbeni kapital, je seveda bila velika možnost zlorab. V tem obdobju je tako lahko prihajalo do tako imenovane »divje privatizacije«.³³ V obdobju od 1. 1. 1990 do 31. 12. 1992 je prišlo po podatkih Agencije za revidiranje do oškodovanja družbene lastnine v vrednosti 86.174 milijonov slovenskih tolarjev. Sama številka nam seveda pove izredno malo. S pomočjo izračuna oziroma revalorizacije denarnega zneska pa pridemo do izredno zanimive vsote. Vrednost zgoraj omenjenega revaloriziranega zneska na dan 2. 10. 2008 je znašala 1.238.454.581,87 EUR. Pri izračunu se upošteva gibanje indeksov cen v obravnavanem obdobju, ki so bili merilo inflacije. Znesek je visok, posebej če predpostavimo, da vsa oškodovanja in kazniva dejanja niso bila odkrita. Naj samo informativno dodamo, da je proračun Republike Slovenije za leto 1992 znašal dobrih 174 milijard slovenskih tolarjev oziroma dobri 2,5 milijarde evrov (revaloriziran znesek).³⁴

Zmanjševanje deleža industrije in povečanje storitvenega sektorja

Kot omenjeno, je bilo v slovenskem gospodarstvu konec osemdesetih, predvsem pa v začetku devetdesetih let, opaziti pomembne strukturne premike, ki so kazali na to, da se je gospodarstvo postopno prilagajalo novim tržnim in sistemskim

spremembam. Strukturno se je približevalo razvitem gospodarstvom, za katere je bila značilna gospodarska struktura z visokimi deleži storitvenih dejavnosti, enakomernejša razporeditev podjetij po velikosti in velika dinamika nastajanja in odmiranja podjetij. Iz strukture dodane vrednosti po dejavnostih je bilo razvidno zmanjševanje deleža industrije in povečevanje pomena storitvenega sektorja. V okviru industrijskega sektorja (rudarstvo, predelovalna industrija, oskrba z električno energijo, plinom in vodo ter gradbeništvo), ki je v dodani vrednosti leta 1990 bil udeležen z 41 odstotki (leta 1987 še 50 odstotkov), so bili v najizrazitejšem upadanju gradbeništvo in predelovalna industrija ter rudarstvo. Storitveni sektor, ki je vključeval trgovino, turizem in gostinstvo, finančne in poslovne ter državne storitve, pa je imel že 54-odstotni delež (leta 1987 še 45 odstotkov).³⁵ Ob koncu 20. stoletja so storitvene dejavnosti nase vezale že polovico aktivnega prebivalstva in prispevale enak delež v bruto domačem proizvodu kot industrijske dejavnosti. Industrija je krenila po poti kmetijstva. Na to so vplivali predvsem trije dejavniki: povečevanje storitvenih dejavnosti, vedno bolj učinkovita proizvodnja in napredujoča tehnologija. To dogajanje v devetdesetih lahko označimo kot deindustrializacijo.³⁶ Proces deindustrializacije je pomenil prehod zaposlenih iz sekundarnih v terciarne in kvartarne dejavnosti in je bil osnovna značilnost postindustrijskega obdobja. Njen potek je bil odvisen predvsem od stopnje družbenoekonomskega razvoja posamezne družbe, ni pa deindustrializacija pomenila samo propadanja industrijskega sektorja ali gospodarstva nasploh, kot se pogosto označuje. Nasprotno, deindustrializacija je naravna posledica gospodarskega razvoja v naprednih ekonomijah in je povezana z dvigom življenjskega standarda. Je pa res, da je prinesla tudi nekaj težav. Težave so bile povezane predvsem z zaposlovanjem. Storitveni sektor ni zmožal v tako kratkem času zaposliti viška delavcev, ker splošna gospodarska rast ni bila dovolj visoka, pa tudi zaradi institucionalne okorelosti trga delovne sile, zakonodajnih ovir ali nizkih vlaganj v storitvene dejavnosti.³⁷

³² Agens: časopis za privatizacijo, prestrukturiranje in razvoj, Agencija Republike Slovenije za privatizacijo in prestrukturiranje, Sklad Republike Slovenije za razvoj, št. 1, september 1993, str. 2.

³³ Lastninsko preoblikovanje slovenskih podjetij, Poročilo o delu Agencije RS za prestrukturiranje in privatizacijo, Agencija RS za prestrukturiranje in privatizacijo, Ljubljana 1999, str. 100.

³⁴ Aleksander Lorenčič: Gospodarska kriminaliteta: »Temna stran kulturnega in tehnološkega razvoja človeštva«. V: Zgodovina za vse, leto XVI, št. 1, 2009, str. 135.

³⁵ UMAR, Delovni zvezek, št. 2, letnik 1, Ljubljana 1992, str. 26–29.

³⁶ Žarko Lazarevič: Sočasnosti slovenskega gospodarskega razvoja. V: Zgodovinski časopis, letnik 61, št. 3–4, 2007, str. 393–410.

³⁷ Lučka Lorber: Gospodarska tranzicija Slovenije v procesu globalizacije. V: Geografski zbornik, letnik 39, 1999, str.

Spremembe v lastniški strukturi

Opazna je bila tudi sprememba v lastninski strukturi slovenskega gospodarstva, in to skoraj izključno na račun novonastalih podjetij, saj zakon o lastninjenju obstoječih družbenih podjetij še ni bil sprejet. Od aktivnih 13.309 podjetij konec leta 1991 je bilo 75 odstotkov zasebnih, 19 odstotkov družbenih ter 5,6 odstotka mešanih. Število zasebnih podjetij se je v enem letu povečalo za 90 odstotkov, vendar pa je bila njihova teža v poslovnih rezultatih celotnega gospodarstva še relativno majhna. Ta podjetja so zaposlovala 2,7 odstotka celotnega števila delavcev, ustvarjala 7,3 odstotka celotnih prihodkov, njihova poslovna sredstva pa so pomenila 2,8 odstotka celotnih poslovnih sredstev slovenskega gospodarstva. Veliko bolj so na pomenu pridobila mešana podjetja, ki so v letu 1991 povečala število zaposlenih v strukturi od 8,2 na 9,4 odstotka, delež prihodkov od 12,4 na 14,3 odstotka, delež poslovnih sredstev pa od 8,6 na 9,8 odstotka. V celotni izgubi gospodarstva so udeležena družbena podjetja z 90 odstotki, mešana s 7 odstotki in zasebna s 3 odstotnim deležem. Kljub tem premikom pa so bili skupni poslovni rezultati še vedno pretežno odvisni od družbenih podjetij, ki so ustvarjala 78 odstotkov celotnega prihodka v gospodarstvu in so zaposlovala 88 odstotkov delavcev.³⁸ S privatizacijo so se v Sloveniji izoblikovale tri tipične skupine podjetij. Javna, notranja in zunanja podjetja. Javna so kotirala na borzi, notranja in zunanja podjetja pa ne. Razlika med notranjimi in zunanjimi podjetji je bila ta, da so za razliko od zunanjih podjetij pri notranjih notranji lastniki pridobili večinski delež.³⁹ Privatizacijska metoda je imela dober namen, omogočala je visoko vključenost delavcev in zaposlenih v lastniško spreminjanje, a žal ni dosegla svojega namena. Danes vemo, da je v procesu lastninjenja in privatizacije prihajalo do velike koncentracije lastništva, ampak to je že tema za kakšno drugo razpravo.

133–166.

³⁸ UMAR, *Delovni zvezek, letnik 1, št. 2, Ljubljana 1992, str. 26.*

³⁹ Marko Simoneti, Matija Rojec, Marko Rems: *Lastniška struktura podjetij ob privatizaciji. V: Ekonomsko ogledalo, let. 7, št. 5, UMAR, 2001, str. 11.*

Spremembe v velikostni strukturi

Z lastninskimi spremembami je bilo tesno povezano spreminjanje velikosti strukture podjetij. Vrzal malega gospodarstva, ki je bilo na nekaterih področjih konkurenčno, na drugih pa dopolnjujoče velikim podjetjem, se je v našem gospodarstvu v začetku devetdesetih postopoma izpolnjeval. V letu 1991 se je podvojilo število aktivnih malih podjetij (ki so zaposlovala do 50 delavcev), tako da jih je bilo že 11.582 in so zaposlovala 36.569 delavcev ali 6,1 odstotka vseh zaposlenih. Mala podjetja so ustvarila 13,3 odstotka prihodka, 6,1 odstotka izgub ter kar 38 odstotkov akumulacije vsega gospodarstva. Določeni pozitivni premiki so se kazali tudi v sektorju srednjih podjetij, predvsem v povečanju deleža zaposlenih ter izvoznih prihodkov.⁴⁰ Vloga in pomen malih in srednje velikih podjetij sta se v naslednjih letih povečevala.⁴¹ Iz podatkov sledi, da so nanovo nastala mala podjetja, ki so vključevala podjetja z do 50 zaposlenimi, bila najpomembnejši vir ustvarjanja neto delovnih mest in da bi brez nastanka tega sektorja ob odprtem gospodarstvu, imela Slovenija ogromno nezaposlenost. Podatki kažejo, da je od leta 1990 aktivno prebivalstvo padlo od 944.932 na 866.721. Ta upad je bil posledica hitrejšega upokojevanja, emigracije, prostovoljnega odhoda iz aktivnega prebivalstva in povečanega števila dijakov in študentov. Obenem pa je število brezposelnih naraslo od 55.441 na 119.799.⁴² Dobršen del malega gospodarstva je predstavljala obrt, ki so jo opravljali obrtniki kot fizične osebe. V obrti je bilo preko 35.000 gospodarskih enot, od katerih je bilo največ obrti v klasičnem pomenu besede (61,9 odstotka), sledil je promet z 19,3 odstotka, gostinstvo z 9,3 odstotka, trgovina s 6,7 odstotka in poslovno tehnične storitve z 2,8 odstotka. Na tem področju je še delovalo okrog 13.000 »popoldanskih obrtnikov«. Skupaj z zaposlenimi je predstavljala obrt okoli 70.000 delovnih mest oziroma okoli 10 odstotkov celotnega števila vseh zaposlenih v Sloveniji. Baza slovenskega malega podjetništva je bila predvsem proizvodna obrtna dejavnost. Veliko je bilo »zasebnikov«, ki so zaradi nekaterih ugodnosti poslovali na oba načina: kot fizične in hkrati kot pravne osebe. Ti obrtniki so predstavljali največji

⁴⁰ UMAR, *Delovni zvezek, letnik 1, št. 2, Ljubljana 1992, str. 27.*

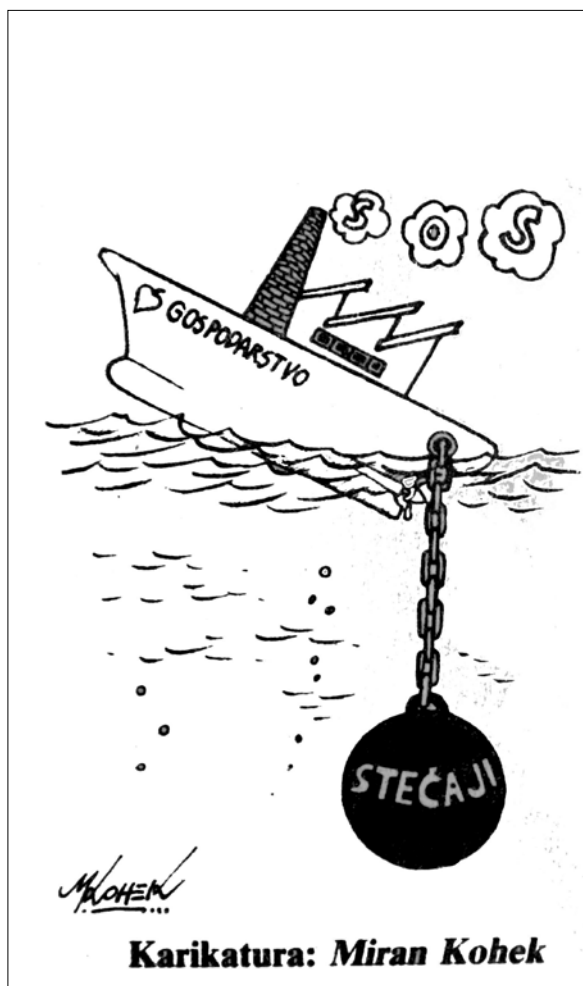
⁴¹ Pšeničny et al.: *Podjetništvo, str. 44.*

⁴² Vahčić: *Stanje podjetništva v Sloveniji, str. 49–59.*

del proizvodnih malih podjetij, ki so bila med zasebnimi podjetji sicer v manjšini. Strukturni premiki v obrtništvu so se kazali v prehajanju zasebne obrti v podjetništvo in »popoldanskih obrtnikov« v redno obrt in podjetništvo. Tretjina obratov je imela v povprečju enega ali dva zaposlena delavca, 7,5 % obratov proizvodne obrti pa je zaposlovalo pet ali več delavcev, niso pa bile tudi redke male tovarne s 50 ali celo 100 zaposlenimi. Ti obrati so sodili v vrh slovenskega obrtništv in so bili praviloma izvozno usmerjeni, zato je bilo med njimi najbolj izrazito prestrukturiranje v malo podjetništvo.⁴³

Številni stečaji in visoka brezposelnost

Privatizacija je imela številne negativne posledice. Prva, od zunaj najbolj nazorna in vidna posledica premikov v družbenoekonomskem sistemu so bili prav gotovo stečaji podjetij. Potem ko jih do leta 1989 praktično ni bilo, je število uvedenih stečajev v tem, predvsem pa v letu 1990 in 1991, naraslo prek meja, ki jih v času največjih gospodarskih kriz pozna svet.⁴⁴ Od julija 1991 do marca 1993 je 1522 podjetij, v katerih je bilo zaposlenih 125.698 delavcev, izpolnilo pogoje za uvedbo stečajnega postopka. Med njimi je bilo 1002 zasebnih podjetij z 2306 delavci.⁴⁵ Zanimiv je podatek, ki kaže na ustanovitve in prenehanje delovanja poslovnih subjektov – medtem ko je leta 1991 največ poslovnih subjektov prenehalo poslovati (10.532), jih je bilo leta 1992 največ ustanovljenih (23.630). Ti podatki kažejo na veliko povezanost prenehanja in ustanavljanja poslovnih subjektov s sprejemanjem Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij, ki je bil objavljen 11. novembra 1992, in Zakonom o gospodarskih družbah, ki je bil objavljen 10. junija 1993.⁴⁶ Ena od posledic krize in stečajev je bila tudi visoka brezposelnost. Zaposlenost v družbenem sektorju se je namreč od decembra 1990 do decembra 1991 zmanjšala za 10 odstotkov oziroma 75.000 delavcev, od oktobra 1987, ko je bila najvišja, pa za 19,6 odstotka oziroma za 165.000 delavcev. Od

Karikatura, ki je opozarjala na problematiko stečajev v slovenskem gospodarstvu (Delo, 16. 3.1991)

avgusta 1991 se je dinamika odpuščanja delavcev, predvsem v gospodarstvu, nekoliko zmanjšala, v zadnjih 2–3 mesecih leta pa spet porasla. Tako je bilo trendno zmanjševanje zaposlenosti decembra že spet 12-odstotno, v gospodarstvu 14,5-odstotno, v negospodarstvu pa 2,2-odstotno letno. Število prijavljenih brezposelnih delavcev je v enem letu do novembra 1991 poraslo za 67,3 odstotka oziroma 36.000.⁴⁷

Nezadovoljni direktorji

Od konca osemdesetih in v začetku devetdesetih let tudi slovenski direktorji niso bili optimistični, kar zadeva razvoj slovenskega gospodarstva. Prej nasprotno. Podjetja so se spopadala s številnimi težavami, ki so bile posledica prestrukturiranja in prehoda v tržno gospodarstvo. V obdobju po

⁴³ UMAR, *Delovni zvezek, letnik 1, št. 2, Ljubljana 1992, str. 27–28.*

⁴⁴ Jože Boncelj: *Bankrotirana družba, Izmišljeni lastniki, SAN-PRO, Ljubljana 1999, str. 149. Dalje: Boncelj: Bankrotirana družba.*

⁴⁵ Neven Borak: *Iskanje Guliverja ali kako preživeti?, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1994.*

⁴⁶ Boncelj: *Bankrotirana družba, str. 85.*

⁴⁷ Banka Slovenije, *Letno poročilo za leto 1991, str. 4–5.*

osamosvojitvi so podjetniki pogrešali predvsem stimulatивно podporno okolje za ustanavljanje podjetij, z zmanjševanjem davčnih spodbud za registracijo novih podjetij in z neurejenostjo zakonodaje na področju finančnega poslovanja. Ekonomska politika ni sledila potrebam razvoja malega gospodarstva. Slovenija je Strategijo razvoja malega gospodarstva dobila šele leta 1996.⁴⁸ Še decembra leta 1991, ko so se že odpirala vrata mednarodnemu priznanju Slovenije, so bila pričakovanja slovenskih direktorjev majhna, strah pa velik. Še posebej pri tistih, ki jih je prizadel zakon o denacionalizaciji. Direktorji uspešnih slovenskih podjetij niso bili zadovoljni z odnosom, ki ga je imela do njih oblast. V anketi, izvedeni sredi decembra 1991, so izpostavili, da jim je vlada dala le »iskrico upanja in nič več«. Z izjemo tistih, ki so dolga leta gradili izvozno strategijo, so se čutili nemočne, nebolgle, nekateri celo kot »goli fičfiriči«. To pa zato, ker niso poznali pogojev gospodarjenja v bodoče in ker niso vedeli, kako bo teklo lastninsko preoblikovanje njihovih podjetij. Vladi so svetovali, naj se ne izčrpava v političnih razpravah, temveč se rajši loti »praktičnega dela«. Tudi najuspešnejši direktorji, kot je bil direktor Krke Miloš Kovačič, so se čutili preveč odmaknjeni od političnih odločitev, politika jih ni »kaj prida upoštevala« in je niso zanimala njihove izkušnje, kako »zastaviti uspešno gospodarsko strategijo«. ⁴⁹ Prvi mož podjetja TGA Kidričevo (od leta 1992 Talum Kidričevo) Danilo Toplek je nekaj časa po nastopu mandata nove slovenske vlade 1990 o odnosu države in podjetja dejal: »Direktnih odnosov še nismo imeli, saj se naša vlada praktično šele seznanja s situacijo in z vodilnimi v posameznih podjetjih. Zagotovo pa bo vpliv glede na takšne vrste industrije, kot je v Kidričevem in podobnih infrastrukturnih objektih, zelo pomemben in prisoten. Čeprav slovenska vlada zatrjuje, da ne bo posegala direktno v gospodarstvo, sem prepričan, da bo slej ko prej spoznala, da bo na nekaterih področjih to vendarle potrebno«. ⁵⁰ Podjetje je imelo tudi blokiran žiro račun, in to ne enkrat. Prvo blokado so uspeli premostiti komaj po devetindesetih dneh. Vzroki za resne težave in nezmožnost plačevanja so bili predvsem precenjena vrednost dinarja, težave zaradi odplačila domačih

kreditov (vzrok so bile nemoralne obresti, ki so bile od 35- do 45-odstotne) ter cena električne energije, ki je bila pri nas močno pretirana. Za primerjavo; v Nemčiji je znašala cena električne energije na tono aluminija 460 dolarjev, v podjetju iz Kidričevega pa kar 960 dolarjev!⁵¹ Direktor podjetja Danilo Toplek je o krizi, v kateri se je znašlo podjetje v času tranzicije, dejal še: »Aluminijska industrija v Sloveniji je v krizi, ki je posledica izredno poslabšanih domačih gospodarskih razmer in že dalj časa trajajoče nizke cene na svetovnem tržišču!«⁵² Podjetje so redno obiskovali državni funkcionarji in politiki in vse več je bilo resnih politikov, ki so kljub različni strankarski pripadnosti razmišljali v prid temu okoli 2000-članskemu delavskemu kolektivu.⁵³ Prav tako je v veliko krizo v času tranzicije zašlo eno najpomembnejših slovenskih podjetij v živilski industriji Perutnina Ptuj. Tako je Alojz Gojčič, nekdanji predsednik poslovnega odbora Perutnine, v kriznem prehodnem obdobju dejal: »Če se ekonomski odnosi v Jugoslaviji prekinajo, pomeni to za Perutnino izredno težek položaj. Jugoslovanski trg nam je potreben, brez njega ne preživimo. Perutnina je bila v osnovi vselej slovenska, jugoslovanska in svetovna firma. V Jugoslavijo izvozimo 20–30 odstotkov proizvodnje«. ⁵⁴ Prav tako je to krizno obdobje komentiral prvi mož Perutnine dr. Roman Glaser, ki je dejal: »Tako kot za vse slovensko gospodarstvo, je bilo leto 1991 težko tudi za Perutnino Ptuj. Na naš položaj so vplivali problemi z likvidnostjo, izguba jugoslovanskega trga, padec standarda naših kupcev, pa še nekaj vzrokov je. Je pa kljub temu leto 1991 Perutnina prebrodila dokaj normalno tako v proizvodnem kot finančnem poslovanju. Niti enkrat nismo imeli blokirane računa«. ⁵⁵

Viri:

- Delo
- Tednik
- Agens: časopis za privatizacijo, prestrukturiranje in razvoj. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za privatizacijo in prestrukturiranje, Sklad Republike Slovenije za razvoj

⁴⁸ Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, št. 34, 20. 9. 1996, str. 133.

⁴⁹ Prinčič, Borak: *Iz reforme v reformo*, str. 618–619.

⁵⁰ Tednik, 14. junij 1990, leto XLIII, št. 23, str. 2.

⁵¹ Tednik, 2. november 1990, leto XLIII, št. 43, str. 3

⁵² Tednik, 23. maj 1991, leto XLIV, št. 20, str. 2.

⁵³ Tednik, 5. december 1991, leto XLIV, št. 48, str. 1.

⁵⁴ Tednik, 13. november 1990, leto XLII, št. 48, str. 3.

⁵⁵ Tednik, 16. januar 1992, leto XLV, št. 2, str. 2.

- Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, št. 34, 20. 9. 1996
 - Uradni list Republike Slovenije, št. 30, 10. 6. 1993
 - Uradni list Republike Slovenije, št. 50, 12. 8. 1994
 - Uradni list Republike Slovenije, št. 55, 12. 11. 1992
 - Uradni list Socialistične federativne republike Jugoslavije, št. 46, 10. 8. 1990
 - Uradni list Socialistične federativne republike Jugoslavije, št. 77, 31. 12. 1988
 - Uradni list Socialistične republike Slovenije, št. 35, 14. 10. 1988
 - Uradni list, Socialistične federativne republike Jugoslavije, št. 84, 22. 12. 1989
 - Letno poročilo Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 1991
 - Letno poročilo Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 1992
 - Delovni zvezek, letnik I, št. 2, Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 1992
 - Delovni zvezek, letnik VIII, št. 3, Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 1999
 - Ekonomsko ogledalo, let. 7, št. 5. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2001
 - Spletna stran Statističnega urada Slovenije, <http://www.stat.si/>
- Literatura:**
- Bohinc, Rado: Ureditev privatizacije po veljavni slovenski zakonodaji. *Privatizacija na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenski inštitut za management, DZS, 1993
- Boncelj, Jože: *Bankrotirana družba, Izmišljeni lastniki*. Ljubljana: SAN-PRO, 1999
- Borak, Neven: *Iskanje Guliverja ali kako preživeti?* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994
- Borak, Neven: *Spočetje ekonomske samostojnosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1992
- Fikfak, Juri; Prinčič, Jože; Turk, Jeffrey David: *Biti direktor v času socializma: med idejami in praksami*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008
- Kovač, Bogomir: *Uvod v podjetništvo: analiza poslovnega načrta*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 1990
- Lastninsko preoblikovanje slovenskih podjetij, Poročilo o delu Agencije RS za prestrukturiranje in privatizacijo*. Ljubljana: Agencija RS za prestrukturiranje in privatizacijo 1999
- Lazarevič, Žarko: Sočasnosti slovenskega gospodarskega razvoja. *Zgodovinski časopis*, letnik 61, št. 3–4, 2007, str. 393–410
- Lorber, Lučka: Gospodarska tranzicija Slovenije v procesu globalizacije. *Geografski zbornik*, letnik 39, 1999, str. 133–166.
- Lorber, Lučka: Strukturne spremembe mariborskega gospodarstva po letu 1991. *Revija za geografijo*, let. 1, št. 1, 2006, str. 63–78.
- Lorenčič, Aleksander: Gospodarska kriminaliteta: »Temna stran kulturnega in tehnološkega razvoja človeštva«. *Zgodovina za vse*, leto XVI, št. 1, 2009, str. 130–141.
- Lorenčič, Aleksander: Prva leta gospodarske tranzicije v Sloveniji. *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik XLVIII, št. 2, str. 149–164.
- Poročilo o lastninskem preoblikovanju podjetij*, Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za prestrukturiranje in privatizacijo, 1997
- Prinčič, Jože; Borak, Neven: *Iz reform v reformo. Slovensko gospodarstvo 1970–1991*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2006
- Pšeničny, Viljem; Letonja, Marina; Berginc, Jordan; Pavlin, Igor; Vadnjak, Jaka; Žižek, Jan: *Podjetništvo: Podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjem*. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo, Gea College, 2000
- Ribnikar, Ivan: Pot od družbene lastnine k lastnini gospodarskih podjetij. *Journal for Institutional Innovation Development and Transition*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, št. 1, 1997.
- The European Observatory for SMEs. First Annual Report. European Network for SME Research, Zoetermeer: EIM Small Business Research and Consultancy, 1993, str. 15.
- Vahčič, Aleš: Stanje podjetništva v Sloveniji. *Slovensko podjetje v devetdesetih*, Neven Borak (ur.). Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 49–59.
- Žakelj, Luka: Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji. *UMAR, Delovni zvezek*, št. 6, 2004, str. 7–12.

Zusammenfassung

STRUKTURELLE VERSCHIEBUNGEN IM SLOWENISCHEN UNTERNEHMERTUM IN DER ZEIT DER »ERSTEN REZESSION«

Die Transition bedeutete eine große Bewährungsprobe für das slowenische Unternehmertum. Dieses war auf jeden Fall ein Schlüsselement für das Funktionieren der Marktwirtschaft. Im Besonderen galt dies für die Zeit des Übergangs von einem gesellschaftspolitischen System zum anderen. Die slowenischen Unternehmen befanden sich im früheren [jugoslawischen] System in sogenanntem gesellschaftlichen Eigentum. Zu diesbezüglichen Veränderungen kam es in Slowenien bereits im Jahr 1988. Eine neue Gesetzgebung ermöglichte die Gründung von Privatunternehmen und den Beginn der Privatisierung bestehender Unternehmen. Die neuen Gesetze setzten zwei Prozesse in Gang, nämlich die massenhafte Entstehung neuer Kleinunternehmen und die Zersplitterung großer Unternehmen. Im Jahr 1990 wurde sogar ein 1048-prozentiges Wachstum der Zahl der Unternehmen registriert. Die Entwicklung des Kleinunternehmertums wurde auch durch das im Jahr 1991 beschlossene Gesetz über die Entwicklung des Kleinunternehmertums sowie das 1994 beschlossene Gewerbegesetz beeinflusst. Die zwei wesentlichen Prozesse innerhalb des Unternehmertums in der Zeit der Transition waren die Privatisierung und die Restrukturierung. Das Gesetz über die Eigentumsrestrukturierung von Unternehmen wurde nach größeren Schwierigkeiten erst im November 1992 beschlossen. Im Dezember 1990 wurden zwei staatliche Institutionen geschaffen, um die Durchführung der Privatisierung und der Restrukturierung in Slowenien zu beaufsichtigen und abzuwickeln. Die Agentur der Republik Slowenien für die Neustrukturierung und Privatisierung begleitete und kontrollierte den Prozess, arbeitete Anleitungen aus und bestätigte Privatisierungsprogramme. Der Fonds der Republik Slowenien für Entwicklung führte die Umstrukturierung von Unternehmen durch. Jene Privatisierungen, die vor Erlass des erwähnten Gesetzes über die Eigentumsrestrukturierung von Unternehmen durchgeführt wurden, erfolgten nach jugoslawischen Gesetzen. Die Unternehmen mussten sich, sofern sie weiterhin erfolg-

reich sein wollten, umstrukturieren, und zwar im Hinblick auf Eigentümerschaft, Größe, Finanzen, Organisation, Technologie, Personal und anderes mehr. Die Lage der Unternehmen zu Beginn der neunziger Jahre war nämlich sehr schlecht und ein großer Teil wirtschaftete mit Verlust. Zahlreiche Unternehmen erfüllten die Bedingungen für die Durchführung eines Konkursverfahrens oder einer Liquidation. Gerade den Strukturveränderungen und vor allem den neu entstandenen Kleinunternehmen mit bis zu 50 Beschäftigten, die die Hauptquelle zur Schaffung neuer Arbeitsplätze waren, hat es Slowenien zu verdanken, dass es keine noch größere Arbeitslosigkeit gab. In der Periode der Transition blickten auch die Direktoren der slowenischen Unternehmen sehr pessimistisch auf die Zukunft des slowenischen Unternehmertums. Vor allem waren sie mit der Haltung des Staates ihnen gegenüber unzufrieden. Der Erfolg der Transition war mehr oder weniger vom Staat abhängig, da dieser in einer entwickelten Marktwirtschaft in jene Unternehmen eingreifen konnte, die sich in seinem Eigentum befanden, sowie in Unternehmen des sogenannten öffentlichen Sektors, die unter direkter oder indirekter staatlicher Aufsicht standen. Außerdem war der Staat auch in Unternehmen präsent, die zwar im Grunde nach allein marktwirtschaftlichen Prinzipien hätten tätig sein können, aber nicht imstande waren, sich ohne staatliche Hilfe zu restrukturieren. Durch seine aktive Politik begünstigte der Staat mittelbar auch die Entstehung neuer privater, rasch wachsender Unternehmen. Der Übergang von der sozialistischen zur Marktwirtschaft, von der regionalen zur nationalen Wirtschaft und der Übergang zu großen Strukturveränderungen, die vor allem durch die Anpassungen an neue Märkte bedingt waren, bedeuteten eine große Herausforderung und Bewährungsprobe für den slowenischen Staat bzw. sein Unternehmertum. Trotz aller Schwierigkeiten der Transition bleibt festzuhalten, dass das slowenische Unternehmertum dank der Transition in neuer Form aufleben konnte und offener, konkurrenzfähiger und mit westlichen Staaten vergleichbar wurde.

Schlagwörter: *Transition, Unternehmertum, Strukturveränderungen, Rezession, Krise*